

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Walther Eichrodt, Der Herr der Geschichte. Jesaja 13-23. 28-39. Calwer Verlag. Stuttgart 1967. Σελ. 282.

Ἐν τῷ παρόντι δευτέρῳ τεύχει τοῦ τόμου 17 τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον Die Botschaft des Altes Testaments ἐξηγητικῆς σειρᾶς εἰς βιβλία τῆς Παλ. Διαθήκης, ἐκδιδομένης ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ παλαιοῦ Γερμανικοῦ βιβλικοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου, εἰς ὃν ὀφείλεται πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ Βιβλικὸν Λεξικὸν καὶ διάφοροι ἀξιόλογοι θεολογικαὶ ἐκδόσεις, συνεχίζεται ἡ ὑπὸ τοῦ ἐπιφανοῦς βιβλικοῦ θεολόγου, καθηγητοῦ τῆς Ἑρμηνείας τῆς Π.Δ. ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Βασιλείας κ. Eichrodt προσηρομένη ἐρμηνεία τοῦ Α' μέρους τοῦ βιβλίου τοῦ Ἡσαίου καὶ δὴ τῶν κεφαλαίων ιγ'-κγ' καὶ κη'-λθ'. Ἡ ἐρμηνεία αὕτη φέρει τὸν τίτλον «Ὁ Κύριος τῆς Ἱστορίας», διότι ἀκριβῶς ἐν τοῖς εἰρημένους κεφαλαίοις ἀποκαλύπτεται ὁ παγκόσμιος Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ ὡς ὁ πραγματικὸς κύριος τῆς παγκοσμίου ἱστορίας ἐν τῇ πρὸς τοὺς ἔχθρους τοῦ περιουσίου λαοῦ του σχέσει αὐτοῦ, δι' ἧς καὶ ἐκάστη τῶν ἀπειλητικῶν προφητειῶν τοῦ α' τμήματος φέρει τὸν τίτλον Massa, διαφοροτρόπως ἀποδιδόμενον ὑπὸ τῶν Ἑβδομήκοντα («βρασις», «ρῆμα» κλπ.). Ὡς τοιαῦτα δὲ ἔθνη ἀναφέρονται ἐκεῖ οἱ Βαβυλώνιοι, οἱ Φιλισταῖοι, οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Μωαβῖται, οἱ Δαμασκηνοί, οἱ Τύριοι κ.ἄ. Τῆς α' ὁμάδος τῶν σχετικῶν προφητειῶν (ια'-κγ'), ἐπιγραφομένης ὑπὸ τοῦ κ. Eichrodt διὰ τοῦ Völkernot in göttlicher Sicht, προηγεῖται γενικὴ τις εἰσαγωγή, μεθ' ἣν ἐπακολουθεῖ ἡ ἐν μεταφράσει μετὰ σχετικῶν ὑποτίτλων ἐκάστης ἐνότητος παράθεσις τοῦ κειμένου κριτικῶς κεκαθαρμένου καὶ ἔπεται ἡ κατὰ στροφὰς ἀριστοτεχνικὴ φιλολογικὴ, θεολογικὴ, ἱστορικὴ, ἔτι δὲ καὶ λογοτεχνικὴ ἀνάλυσις αὐτοῦ. Ἐκ τῶν ἀναλύσεων τούτων διακρίνεται μάλιστα ἡ τοῦ κεφ. ιδ' 1-23 διὰ τὴν ἀνάλογον πρὸς τὸ ὑπέροχον περιεχόμενον ἐπιστημονικὴν καὶ θεολογικὴν ἐμβριθειαν καὶ λεπτότητα αὐτῆς, περιγραφούσης τὴν εἰς Ἄδου κάθοδον τοῦ κοσμοκράτορος Βαβυλωνίου μονάρχου ὡς ἀποτέλεσμα τῆς πρὸς τὸν Ἰσραὴλ θέας εὐσπλαχνίας. Ἐξαιρετος εἶναι ἐπίσης ἡ στοχαστικὴ ἐξέτασις τοῦ ἱστορικοῦ πλαισίου τῆς συγκινητικῆς περιγραφῆς τῆς συμβολικῆς πενθίμου-ἐμφανίσεως τοῦ προφήτου γυμνοῦ καὶ ἀνυπερόχου, ὡς καὶ ἡ ἀνάλυσις τῆς σκοτεινῆς προφητείας τῆς Ἱερουσαλήμ (ιβ' 1-14). Ἐπακολουθεῖ ἡ β' ὁμάς τῶν προφητειῶν τοῦ Ἡσαίου (κη'-λθ') ὑπὸ τὸν τίτλον «ὁ κριτὴς καὶ τελειωτὴς τῆς ἱστορίας τῆς σωτηρίας», ἧς προτάσσεται ἀνάλογος εἰσαγωγὴ ἐξετάζουσα τὰ ἐπὶ μέρους γενικὰ προβλήματα αὐτῆς. Ἡ ὁμάς αὕτη σύγκειται ἐκ μίας συλλογῆς προφητικῶν λόγων (κη'-λε') καὶ ἐνὸς ἀφηγηματικοῦ παραρτήματος (λς'-λθ') μεσολαβούντος, ὡς γνωστόν, μετὰ τῶν δύο κυρίων μερῶν τοῦ Ἡσαίου. Ἡ μνημονευθεῖσα συλλογὴ προφητικῶν λόγων περιέχει ποικίλας προφητείας περὶ τῆς Σιών καὶ περὶ τῆς τελικῆς κρίσεως ἀναλυομένης ἀπάσας εἰς διάφορα τεμάχια ἐξεταζόμενα ἐπίσης φιλολογικῶς καὶ ἱστορικῶς καὶ θεολογικῶς ἐν πάσῃ ἐμβριθείᾳ. Βαρουσήμαντον τυγχάνει ἰδίᾳ τὸ κεφ. κη' καὶ μάλιστα ἡ ἐνότης περὶ τοῦ ἀκρογωνιαίου λίθου τῆς πίστεως, ὡς τῆς ἐγγυήσεως τῆς σωτηρίας (κη' 14-22), τῆς ὁποίας ἀπῆλθον ἀποτελεῖ τὸ χωρίον Α' Πέτρ. β' 1 ἐξ. περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς «ζώντος λίθου», ἐπίσης δὲ καὶ τὸ ποικίλον περιεχόμενον κθ' κεφ., τὸ ὁποῖον ἀναλυόμενον ἐπιμελῶς ἀνασκοπεῖται ἐν τῇ συνθετικῶς καὶ στοχαστικῶς. Ἄξια ἰδιαίτερας προσοχῆς εἶναι ἔπειτα αἱ παρατηρήσεις τοῦ κ. Eichr' ἐπὶ τοῦ τεμαχίου λ' 1-5, ἐθα ὁ λόγος περὶ τοῦ ἀναξίου τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ λαοῦ, ὡς καὶ ἡ ἰδιαίτερα περιγραφὴ, ἡ ἀφιερωμένη ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἐν λόγῳ τεμαχίου εἰς τὴν διακρίβωσιν τῆς ἐννοίας τοῦ «πνεύματος» παρ' Ἰσραὴλ (σ. 61-67), ἔπειτα δὲ καὶ ἡ περι-

κοπή λ' 9-17, ἔνθα ζωγραφεῖται παραστατικώτατα ἡ σημασία τῆς ἀποστασίας τοῦ περιουσίου λαοῦ ἀπὸ τοῦ «ἀγίου τοῦ Ἰσραὴλ» (170-179) καὶ ἀναλύονται συναφεῖς περικοπαὶ (λ' 18-20) περὶ μελλοντικῆς σωτηρίας (σ. 171-182), ὡς καὶ περὶ τῆς βαρυσημάντου ἀντιθέσεως μεταξὺ σαρκὸς καὶ πνεύματος ἐν κεφ. λα' 1-3 (σ. 189-95) καὶ δὴ καὶ περὶ τῆς ἐξόχου μεσσιακῆς προφητείας (λβ' 1-8) καὶ τῆς σωτηριώδους ἐποχῆς (λβ' 15-20) καὶ τῆς τελικῆς παραμυθίας (λγ' 17-24 ἀπὸ σελ. 210-16). Ὑπέροχος τέλος εἶναι καὶ ἡ ἀνάλυσις τοῦ ἀφηγηματικοῦ παραρτήματος (λς'-λθ' ἀπὸ σελ. 225-270) καὶ ἡ στοχαστικὴ ἀνασκόπησις τοῦ προφητικοῦ κηρύγματος τοῦ Ἡσαίου καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλυπτομένου ὑπερόχου μεγαλείου τοῦ μεγαλοφανεοτάτου τῶν προφητῶν ἔστω καὶ ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ Α' μέρους τοῦ βιβλικοῦ περιεχομένου αὐτοῦ. Τοιοῦτο ἐν βραχυτάτῃ περιλήψει τὸ σπουδαιότατον περιεχόμενον τοῦ ἔργου τούτου τοῦ κορυφαίου σήμερον τῶν βιβλικῶν θεολόγων τῆς Π. Διαθήκης, ἀποκαλύπτοντος καὶ τούτου τοῦ ἔργου ὡς καὶ τοῦ εἰς τὸν Ἱεζεκιὴλ ὑπομνήματος τοῦ ἀνδρός, περὶ οὗ ὠμίλησαμεν ἤδη παρουσιάζοντες αὐτὸ ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ βιβλιογραφικοῦ τούτου δελτίου, ποῦ ἐδράζεται κυρίως τὸ μεγαλεῖον τῆς Βιβλικῆς τοῦ Θεολογίας.

Π. Ι. Μπρατσιώτης

Augustin Kardinal Bea, Die Kirche und das jüdische Volk. Herder. Freiburg in Breisg. 1966 Σελ. 167.

Ἐν τῷ παρόντι ἔργῳ τοῦ ὁ παρὰ τὰ 86 ἔτη τοῦ ἀκούρατος καὶ θερμουργὸς σεβασμιώτατος συγγραφεὺς αὐτοῦ, θεωρούμενος σήμερον παρὰ τῷ ρωμαιοκαθολικῷ κόσμῳ ὡς «σύμβολον τῆς ἀνακαινιστικῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ του κινήσεως» καὶ προϊστάμενος τῆς νεοσυστάτου «Γραμματείας πρὸς προαγωγὴν τῆς ἐνότητος τῶν χριστιανῶν», ἥτις ἐπεκτείνεται συμφῶνως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀειμνήστου ἱδρυτοῦ τῆς Γραμματείας ταύτης Πάπα Ἰωάννου τοῦ ΚΓ' καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ μὴ χριστιανικοῦ κόσμου καὶ δὴ καὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ, ἐπιλαμβάνεται μετὰ πάσης ἐμβριθείας ἀμειλλωμένης πρὸς τὸν ἔνθεον ζήλον αὐτοῦ τοῦ παναρχαίου, ὅσον καὶ ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία, ζητήματος τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὸν εἰρημὸν κόσμον, ὁρμώμενος ἐκ τῆς σχετικῆς πρὸς τὸ ἐν λόγῳ ζήτημα ἀποφάσεως τῆς Β' Βατικαν. Γενικῆς Συνόδου ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς προωθήσεως τῆς συνεννοήσεως τῶν Χριστιανῶν μετὰ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ κόσμου. Μετὰ τὸν πίνακα τῶν περιεχομένων (σελ. 5-6) προτάσσεται πλήρης κατανοήσεως εἰσαγωγή εἰς τὸ μέγα τοῦτο θέμα ἀφιερωμένη εἰς τε τὴν ἀνάδειξιν τῆς σημασίας τοῦ ζητήματος καὶ δὴ καὶ τῆς μνημονευθείσης ἀποφάσεως τῆς Β' Βατικανίου Συνόδου καὶ τῆς προϊστορίας αὐτῆς καὶ εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἀναπτυσσομένων μερικωτέρων θεμάτων, ἐν συνδιασμῷ πρὸς τὴν ἐπισήμανσιν τῶν πολλαπλῶν δυσχερειῶν τοῦ μεγάλου τούτου προβλήματος (σ. 7-10). Ἐπακολουθεῖ τὸ α' κεφάλαιον, ἐνθα παρέχεται ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῆς ἐξελέξεως τῆς προμνημονευθείσης ἀποφάσεως τῆς Β' Βατικανίου Συνόδου, εἰς τὴν ὅποian, ὁμοῦ μετὰ τοῦ εἰρημένου Πάπα, διεδραμάτιζε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ διαδραματίζῃ πρωτεῖον μέρος καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ παρόντος ἔργου (σ. 21-25). Ἀκολουθεῖ ἐν τῷ β' κεφ. ἀναπτύσσεται τὸ θέμα τῆς ἐνότητος τῆς οἰκογενείας τῆς ἀνθρωπότητος (25-46) καὶ ἔπεται ἐνδιάμεσον κεφάλαιον (σ. 47-48) προπαρασκευαστικὸν τοῦ ἐπομένου γ' κεφ. καὶ ἀνατρέχον εἰς τε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τὴν κλήσιν τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τὰς ἀπαρχὰς τῆς Ἐκκλησίας (σ. 49-60). Ἐν τῷ δ' κεφ. ὁ λόγος εἶναι περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ καὶ τῶν γεγονότων τοῦ πάθους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἰδιαιτέρως περὶ τῆς χριστιανικῆς μορφῆς κατὰ τοῦ ἐν λόγῳ λαοῦ ὡς «θεοκτόνου» καὶ περὶ τοῦ νοήματος τῆς καταδίξις τῆς Ἱερουσαλήμ (σ. 61-81). Ἐν τῷ ε' κεφ. ἐπιαναποῦνται τὰ μετὰ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ γεγονότα καὶ τὸ γεγονός τῆς μὴ ὀριστικῆς ἀπορρίψεως τοῦ περιουσίου λαοῦ του, ὡς καὶ ἡ ἐναντι τοῦ Θεοῦ στάσις τοῦ Ἰσραὴλ (σ. 61-82). Ἐν τῷ ε' κεφ. ἐξετάζονται «ἐν ταπεινώσει καὶ ἀγάπῃ», κατὰ τὴν δὴλωσιν τοῦ συγγραφέως,

αί μετὰ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ τύχαι τοῦ Ἰσραὴλ (σ. 83-93). Ἐν τῷ ζ' κεφ. μελετᾶται τὸ μυστήριον τοῦ Σταυροῦ. ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σχετικῆς ἀποφάσεως τῆς Β' Βατικ. Συνόδου καὶ τῆς θείας ἀγάπης (σ. 94-104). Ἐν τῷ ζ' κεφ. χαράσσονται αἱ κατευθυντήριαι γραμμαὶ τῶν μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων σχέσεων ἐν τῷ μέλλοντι πρὸς ὑπερνίκησιν τοῦ ὑφισταμένου ἀντισιμιτισμοῦ, δεδομένης τῆς κοινῆς ὀφειλῆς Χριστιανῶν καὶ Ἰουδαίων πρὸς τὴν Παλ. Διαθήκην (σ. 105-122). Ἐν τῷ η' κεφ. ἀναδεικνύεται ἡ μεταξὺ ἀλλήλων ἀδελφότης ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κοινῆς πατρότητος συμφάνως πρὸς τὸν ἐπίλογον τῆς σχετικῆς ἀποφάσεως τῆς Β' Βατικαν. Συνόδου (σ. 123-132). Καὶ ἡ ἴλιαν ἐνδιαφέρουσα πραγματεία κατακλείεται διὰ σειρᾶς ἐξηγήσεων καὶ ὁδηγιῶν σχετικῶν πρὸς τὰς σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν μὴ χριστιανικῶν θρησκευμάτων καὶ ἰδία πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, δοθεῖσάν ὑπὸ τοῦ Σ. Καρδινάλιου πρὸς τὰ μέλη τῆς Β' Βατικ. Συνόδου μεταξὺ 1963-1965. (Σελ. 135-167). Τὸ ἅλον ἔργον ἀποτελεῖ πολὺτιμον βοήθημα πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ ἡδῆ ἀρξαμένου σποραδικῶς διαλόγου μετὰ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ κόσμου καὶ τῶν ἄλλων χριστιανῶν, τῶν ἐκτὸς τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας εὐρισκομένων καὶ εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ μετεφράζετο καὶ ἑλληνιστὶ ὑπὸ ἑλληνοφώνου τινὸς ρωμαιοκαθολικοῦ θεολόγου.

Π. Ι. Μπρατσιώτης.

Wayne H. Meeks. The Prophet-King. Moses traditions and the Johannine Christology, Leiden. Brill. 1967. Σελ. 356.

Ἡ παρούσα συγγραφὴ περιληφθεῖσα ἐν τοῖς Supplements to Novum Testament, τοῖς ἐκδιδόμενοις μετὰ τοῦ διεθνoῦς περιοδικoῦ Novum Testament ἐν Leiden τῆς Ὀλλανδίας καὶ δὴ ἐν τῷ γνωστῷ μεγάλῳ ἐκδοτικῷ οἴκῳ τοῦ E. J. Brill, εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἐξηγητικὴν καὶ ἱστορικὴν ἐξερεύνησιν τοῦ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Ἰωάννου ζ' 5, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ θαύματος τοῦ χορτασμοῦ τῶν πεντακισχιλίων διὰ πέντε ἄρτων καὶ δύο ἰχθύων μνημονευομένου προφήτου Μωϋσέως, τοῦ χορτάσαντος διὰ τοῦ οὐρανοῦ ἄρτου τοὺς Ἰσραηλίτας, ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς ἐν τῷ αὐτῷ Εὐαγγελίῳ (ιη' 37) αὐτομαρτυρίας τοῦ Κυρίου ὡς τοῦ βασιλέως «οὐκ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου». Τὸ ἔργον τοῦτο διαιρεῖται εἰς ἑπτὰ κεφάλαια, τῶν ὁποίων τὸ α' ἔχει θέσιν εἰσαγωγῆς (σ. 1-31)· ἐν τῷ β' ἐξετάζονται τὰ λειτουργήματα τοῦ προφήτου — βασιλέως τοῦ δ' Εὐαγγελίου (σ. 32-99)· ἐν τῷ γ' παρακολουθεῖται ὁ Μωϋσῆς ἐν ταῖς μὴ ραββινικαῖς πηγαῖς, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν κειμένων τοῦ Κοιμῶν (σ. 100-175)· ἐν τῷ δ' ἀναζητεῖται οὗτος ὡς προφήτης βασιλεὺς ἐν τῇ ραββινικῇ Χαγκαδά (σ. 176-215)· ἐν τῷ ε' ἐν ταῖς Σαμαρειτικαῖς πηγαῖς (σ. 216-257)· ἐν τῷ ζ' ἐν τοῖς Μανδαϊκοῖς κειμένοις (σ. 258-285)· ἐν τῷ ζ' ἐξετάζονται αἱ σχετικαὶ παραδόσεις ἐν τῷ δ' Εὐαγγελίῳ (σ. 286-319). Ἐπακολουθοῦσιν ἡ βιβλιογραφία (σ. 320-335), οἱ πίνακες τῶν χωρίων καὶ τῆς Π. καὶ Κ. Διαθήκης, ὡς καὶ τῆς πρωϊμωτέρας χριστιανικῆς γραμματείας (σ. 336-341) καὶ τῆς Ἐξωραββινικῆς, τῆς Ραββινικῆς, τῆς Σαμαρειτικῆς καὶ τῆς Μανδαϊκῆς γραμματείας (σ. 342-349) καὶ τέλος πραγμάτων καὶ συγγραφέων (σ. 350-356). Ἡ ὑπὸ τοῦ ἱκανῶς ἐλπίδας παρέχοντος συγγραφέως μετ' εὐσυνειδησίας καὶ συντόνου διονυχιστικῆς ἐρεύνης, ἀλλὰ καὶ μετ' εὐρείας ἐνημερότητος ὑποστηρίζομένη θέσις δὲν εἶναι ὅτι ἐν τῷ δ' Εὐαγγελίῳ πρόκειται περὶ «ἀνέου τινὸς Μωϋσέως», ἀλλὰ περὶ πολλῶ ὑψηλοτέρας προσωπικότητος, προαναγγελθείσης ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως, ἡ δὲ πρὸς τὸν προφήτην ἐκείνον πίστις ὁδηγεῖ εἰς τὴν πίστιν πρὸς αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν.

Ἐξ ἐπόψεως δὲ ὀρθοδόξου θὰ εἶχομεν καὶ ἄλλας παρατηρήσεις νὰ σημειώσωμεν ἐν ταῦθα, ἀρκούμεθα ὅμως εἰς τὴν παράλειψιν τῆς ἀρχιερατικῆς ιδιότητος τοῦ Μεσσία, ἡ ὁποία ἐξαίρεται μὲν πρὸ πάντων ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ (κεφάλαια 3-5), δὲν εἶναι ὅμως ξένη οὐδὲ εἰς τὸ δ' Εὐαγγέλιον, καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν καταναυτικωτάτην προσευχὴν τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν ἐπουράνιον πατέρα, ἥτις ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ οὐχὶ ἀστόχως χαρακτηρίζεται ὡς «ἀρχιερατικὴ».

Π. Ι. Μπρατσιώτης.

Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἔργα. Κείμενον, μετάφρασις. Τόμος Α'.
Ἠθικὰ καὶ κοινωνικά. Εἰσαγωγή — μετάφρασις — σχόλια ὑπὸ Κ. Λουκάκη. Ἐκδοτι-
κὸς οἶκος «Ὁ Λόγος». Ἀθήναι 1967. Σελ. 334.

Τὰ συγγράμματα τοῦ λαϊκωτάτου ἐκ τῶν μεγίστων Ἑλληνικῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων, προπαντὸς μὲν διὰ τὸν ὀρθόδοξον κόσμον, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τιμωμένον δὲ βαθέως καὶ ὑπὸ τοῦ ἑτεροδόξου κόσμου, ὡς ἀπαδεικνύει καὶ ἡ παρούσα ἔκδοσις, τὰ συγ-
γράμματα, λέγω, ταῦτα ἐγένοντο ἐπανειλημμένως ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας ἀντικείμενον
προσπαθειῶν πρὸς διάδοσιν εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ἐξ ὧν γνωστότεραι τυγχάνουσι κυρίως
δύο, μία τοῦ 1872 ἀρξαμένη ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἐρμηνείας αὐτοῦ εἰς τὰ Εὐαγγέλια τοῦ
Ματθαίου καὶ τοῦ Ἰωάννου καὶ εἰς τὰς Πράξεις ἐν τῷ πρωτοτύπῳ καὶ ἐπιχορηγηθεῖσα ὑπὸ
τῶν ἐκδοτῶν Γ. Καρυφύλλη καὶ Σπ. Κροικιδῆ καὶ ἐφοδιασθεῖσα διὰ θερμῆς ἐγκυκλίου
τῆς Ἱ. Συνόδου ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ τότε Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Θεοφίλου, μὴ προχω-
ρήσασα ὅμως πέρα τῶν Πράξεων, καὶ ἕτερα ἐπιχειρηθεῖσα βραδύτερον ὑπὸ τῶν ζηλωτῶν
λαϊκῶν ἀδελφῶν Μιχ. καὶ Νικ. Γαλανοῦ καὶ ἀρξαμένη ἀπὸ τῶν ἠθικῶν ὁμιλιῶν τοῦ Χρυσο-
ρήμονος πατρὸς εἰς ἀπλήν καθαρεύουσαν, μὴ προχωρήσασα ὅμως πέρα τοῦ Δ' Τόμου. Ἡδη,
πρὶν ἢ φθάσῃ μέχρι τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ἡ γνωστὴ ἔκδοσις τῆς Ἀποστολικῆς Διακο-
νίας, γίνεται νῦν ἀπόπειρα νέας προσφορᾶς εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν ἔργων τοῦ μεγίστου τού-
του Ἑλληνοῦ πατρός, παρατιθεμένων οὐ μόνον εἰς τὴν Δημοτικὴν ἡμῶν γλῶσσαν, ἀλλ' ἅμα
καὶ εἰς τὸ πρωτότυπον. Μετὰ τὸν πρόλογον τοῦ ἐκδότου καὶ τὴν σχετικὴν ἐκτενῆ βιογραφίαν
τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ὑπὸ τοῦ μεταφράστου (σελ. 1-15), παρατίθενται 27 ὁμιλίαι καὶ
λόγοι αὐτοῦ, προτασσομένων συντόμων εἰσαγωγῶν, αἱ ἐξῆς: Εἰς τὰς Καλένδας, εἰς τὸν πτω-
χὸν Λάζαρον, περὶ μετανοίας, περὶ τοῦ ἐπικινδύνου τοῦ πρὸς χάριν δημηγορεῖν, περὶ ἐλεη-
μοσύνης, περὶ μοίρας καὶ προνοίας, περὶ τῆς τῶν μελλόντων ἀπολαύσεως, καὶ τῆς τῶν πα-
ρόντων εὐτελείας, πρὸς τοὺς καταλείψαντας τὴν Ἐκκλησίαν καὶ αὐτομολήσαντας πρὸς τὰς
ἰπποδρομίας καὶ τὰ θεάτρα. Καὶ ὁ ὥραιος τόμος κατακλείεται διὰ πινάκων βιβλικῶν χω-
ρίων, κυρίων ὀνομάτων καὶ περιωρισμένης βιβλιογραφίας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐρμηνευτικῆς.
Εὐχόμεθα εἰς τὴν ἀξιολόγον ταύτην ἔκδοσιν εὐρεῖαν διάδοσιν οὐ μόνον παρὰ τῷ Ὀρθοδόξῳ
λαῷ, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς εὐαρίθμοις Ἑλλήσι διαμαρτυρομένοις, οἵτινες θὰ εἶχον οὕτω τὴν
πολύτιμον εὐκαιρίαν νὰ ἐπανεύρωσι τὴν πάλαι οικίαν εἰς αὐτοὺς ἢ τοῦλάχιστον τοὺς ὀρθο-
δόξους προγόνους τῶν ἐκκλησιαστικῆν ἀτμόσφαιραν τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν,
οὐχὶ βεβαίως ἄνευ τινὸς εὐθύνης τῶν ἀρμοδίων ὀρθοδόξων, ὡς μὴ ὠφελε, ἀπεμακρύνθησαν.

Π. Ι. Μπρατσιώτης.

Sources Chrétiennes. Les éditions du Cerf. Paris.

1. Διαδόχου τοῦ Φωτικῆς. τῆς Ἠπειροῦ. Oeuvres spirituelles. Paris 1966.
Σελ. 218.

Εἰσαγωγή. Κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ περιστουδάστου τούτου ἑλληνικοῦ κειμένου. Γαλλικὴ
μετάφρασις. Σημειώσεις ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ Βιβλικῷ Ἰνστιτούτῳ τῆς Ρώμης καθηγητοῦ κ.
Edouard des Places.

2. Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ. Ὕμνοι. Τόμος IV. Καινὴ Διαθήκη.

Εἰσαγωγή — Κριτικὴ ἑλληνικὴ ἔκδοσις — Γαλλικὴ μετάφρασις. — Σημειώσεις — 1967.
Σελ. 601.

3. Ὠριγένους Κατὰ Κέλσου I (Βιβλία Α καὶ Β). Εἰσαγωγή. Κριτικὸν ἑλ-
ληνικὸν κείμενον. Γαλλ. μετάφρασις. Σημειώσεις ὑπὸ Marcell Borret. 1967. Σελ. 477.

4. Gertrude d' Helfta. Oeuvres spirituelles. I. Les exercices.

Λατινικὸν κείμενον. Εἰσαγωγή. Γαλλ. μετάφρασις. Σημειώσεις. Ὑπὸ Jacques Henrier et Albert Schmith. 1967. Σελ. 310.

5. Rupert de Deutz. I Les oeuvres du Saint Esprit. Introduction et notes par Jean Gribomont. Texte établi et traduit par Elisabeth de Solms. 1967. Σελ. 311.

6. Isaac de l' Étoile. Sermons. Texte et introduction critiques par Arselm Hoste. — Introduction, traduction et notes par Gaston Salet 1967. Σελ. 318.

II. I. Μπρατσιώτης.

Günter Stachel. Der Bibelunterricht. Grundlagen und Beispiele. Benziger Verlag. Einsiedeln-Zürich-Köln. 1967. Σελ. 245.

Ἐν τῷ ἀξίῳ πάσης προσοχῆς ἐκ μέρους τοῦ κατηχητικοῦ ἰδίᾳ κόσμου ἔργῳ τούτῳ ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ Γερμανὸς ρωμαιοκαθολικὸς θεολόγος εὐρείας μορφώσεως καὶ καθηγητῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, εἰς ὃν ὀφείλεται καὶ ἡ παρὰ τῷ Echterverlag τοῦ Würzburg ἔκδοσις τεσσάρων τομῶν διαφόρων ὁμολογιῶν, ἐν οἷς καὶ ἐν ἀφιερωμένον εἰς τὴν Ὁρθόδοξίαν, ὁρμώμενος ἀφ' ἑνὸς ἐκ τῆς προσωπικῆς κατηχητικῆς καὶ γενικώτερον παιδαγωγικῆς αὐτοῦ πείρας καὶ ἐκ τῶν βιβλικῶν καὶ ἐρμηνευτικῶν καὶ φιλοσοφικῶν αὐτοῦ μελετῶν ἀξιοὶ παρὰ τῆς Καθολικῆς βιβλικῆς κατηχήσεως βασικὴν ἀλλαγὴν μεθόδου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων τῆς ἱστορικοκριτικῆς ἐξηγήσεως τῆς Βίβλου καὶ τῆς νεωτέρας Βιβλικῆς ἐρμηνευτικῆς, δικαιολογῶν καὶ διασαφῶν τὴν ἀξιώσιν ταύτην διὰ διαφόρων πρακτικῶν παραδειγμάτων. Μετὰ τὸν διαφωτιστικὸν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ πρόλογον (σ. 9-12) ἔπονται τέσσαρα κεφάλαια, ἐξ ὧν τὸ I ἐπιγράφεται «Ἐρμηνεία τῆς Γραφῆς καὶ θρησκευτικῆς διδασκαλία» (σ. 13-29), τὸ II «Βιβλικὴ διδασκαλία ἐν τῷ αἰῶνι τῆς κριτικῆς ἐξηγήσεως» (σ. 29-64), τὸ III φέρει τὸν τίτλον «Ἀρχαὶ τῆς νεωτέρας ἐρμηνευτικῆς καὶ ἐφαρμογαὶ αὐτῶν ἐν τῇ βιβλικῇ διδασκαλίᾳ», (σ. 65-120), τὸ δὲ IV «Συγκεκριμένη μορφή συγχρονισμένης Βιβλικῆς κατηχήσεως» (σ. 121-224). Ἐπακολουθοῦσιν ἐκτενῆς βιβλιογραφία καὶ πίνακες βιβλικῶν χωρίων, συγγραφέων, ὀνομάτων καὶ πραγμάτων. Ὁ ὀρθόδοξος «κατηχητής», ὡς προσφυῶς χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, ὁ παρ' ἡμῶν καλούμενος καθηγητῆς τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων, ἂν καὶ δὲν ἀντιμετωπίζει τὰ ἀπασχολοῦντα τὸν ρωμαιοκαθολικὸν καὶ τὸν διαμαρτυρούμενον διδακτικὰ καὶ θεολογικὰ προβλήματα ὅμως ἔχει ἀρκετὰ πράγματα νὰ διδαχθῇ ἐκ τοῦ παρόντος συγγράμματος.

II. I. Μπρατσιώτης.

ISTINA. Ἐξεδόθησαν τὰ ὑπ' ἀριθ. 1, 2-3 καὶ 4 τεύχη τῶν ἐτῶν 1965-66 τοῦ ἐν Boulogne Sur-Seine ἐδρεύοντος γνωστοῦ ρωμαιοκαθολικοῦ περιοδικοῦ περιέχοντα λίαν ἐνδιαφερούσας ἐπισκοπήσεις καὶ κρίσεις ὑπὸ τοὺς τίτλους, Orient et Occident, Problèmes de l' Oecuménisme, Russie et Chrétienté, Chrétientés Orientales.

Irénikon. Ἐξεδόθησαν τὰ ὑπ' ἀριθ. 3 καὶ 4 τεύχη τοῦ γνωστοῦ παλαιότερου τοῦ προηγουμένου περιοδικοῦ τῆς Ἐνωτικῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Μονῆς τῶν Βενεδικτίνων τῆς Chevetogne ἐν Βελγίῳ περιέχοντα ἄρθρα τῆς διευθύνσεως (Père Olivier Rousseau) Le Comité central du COE tenu à Héracléion etc. καὶ τῶν M. A. Lathouwers (La littérature Soviétique à la recherche de la vérité) D. P. Miquel (L' appel à l' expérience chez quelques auteurs de la Philocalie), Χρονικὰ θρησκευτικά, βιβλιογραφίας κλπ.

II. I. Μπρατσιώτης.

Νικολίτσας Δ. Γεωργοπούλου, Ἡ ἀγιότης τῆς Ἐκκλησίας ἐξ ὀρθοδόξου ἐπόψεως. Ἀ'Εναίσιμος ἐπὶ διδακτορῖα διατριβὴ ὑποβληθεῖσα εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀθήναι 1967, σ. 141, σχ. 8ον.

Χαιρετίζομεν μετὰ πολλῆς ἱκανοποιήσεως καὶ τὴν ἀνωτέρω νέαν ἐκκλησιολογικὴν διατριβὴν τῆς δεσποίνδος Νικολίτσας Γεωργοπούλου περὶ τῆς ἀγιότητος τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὅποιαν, ὡς καὶ τὰς πρὸ αὐτῆς δημοσιευθείσας καὶ βιβλιοκριθείσας ἐν τῇ «Θεολογία», ἀκολουθεῖ μετ' οὐ πολὺ καὶ ἕτερα ὁμοία διατριβὴ παρ' ἄλλου μαθητοῦ μου, αὐξανομένης οὕτω τῆς περὶ τὴν Ἐκκλησιολογίαν βιβλιογραφίας, τῆς προαγομένης ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου σπουδαστηρίου τῆς Συστηματικῆς Θεολογίας.

Ἡ σ., μετὰ πρόλογον καὶ εἰσαγωγὴν, διαιρεῖ τὴν διατριβὴν εἰς πέντε κεφάλαια. Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ (σ. 9-13) ἡ Ἐκκλησία ὀρίζεται ὡς «κοινωνία χάριτος μεταξὺ Χριστοῦ, Ἁγίου Πνεύματος καὶ βεβαπτισμένων χριστιανῶν, ἐπιτυγχανομένη μυστικῶ τῷ τρόπῳ, ἥτις ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ κυβερνωμένη ὑπ' αὐτοῦ ἐσωτερικῶς μὲν διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐξωτερικῶς δὲ διὰ τῶν ὁρατῶν ποιμένων αὐτῆς, ἀμέσων διαδόχων τῶν Ἀποστόλων, (εὐφραίνομένη διὰ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος), ἐπιζῆ διὰ μέσου τῶν αἰώνων, οὔσα ἡ κιβωτὸς τῆς ἀληθείας, τῆς χάριτος, τοῦ ἀγασμοῦ καὶ τῆς σωτηρίας» (σ. 11). Ὁρθῶς δὲ τονίζεται ἡδὴ ἐν ἀρχῇ ὁ ἀόρατος καὶ συνάμα ὁ ὁρατὸς χαρακτήρ τῆς Ἐκκλησίας, καθ' ὅσον «ὁρατὸν καὶ ἀόρατον ἀποτελοῦσιν ὁμοῦ ἐν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, εἰς δὲ τὴν θεῖαν ὑπαρξίν αὐτῆς ἀνήκει καὶ ἡ ἀνθρωπίνη τῆς ὑπαρξίς. Συμφώνως πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον πίστιν αἱ διαστάσεις τῆς Ἐκκλησίας ἐκτείνονται μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς. Τὸ ἐνδοκοσμικὸν συνυπάρχει μετὰ τοῦ ὑπερβατικοῦ, τὸ ὁρατὸν μετὰ τοῦ ἀοράτου, καὶ ἀποτελοῦσι κοινωνίαν, ἥτοι τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ τὴν συνεχῆ ἀρραγῆ ἕνωσιν αἰωνίου καὶ ἐφημέρου, ἀπόλυτου καὶ σχετικοῦ, ἀγίου καὶ ἀγιαζομένου...» (σ. 9).

Εἶτα ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ, φέροντι τὴν ἐπιγραφὴν «σημασιολογία», ἡ σ. παρέχει ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου «Ἐκκλησία» (σ. 15-17), ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν χρῆσιν τοῦ ὅρου «ἀγιος» ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ γραμματείᾳ, ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ καὶ ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ, ἐν ἣ ἐπὶ πλεόν ἐξετάζει καὶ τὰ συνώνυμα «ἅσιος» καὶ «καθαρός» (σ. 17-30). Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ ἐξετάζονται «αἱ βάσεις τῆς ἀγιότητος τῆς Ἐκκλησίας» (σ. 31-57). Οὕτως ἐν μὲν τῇ πρώτῃ παραγράφῳ ἐξετάζεται ἐπιτυχῶς, εἰ καὶ συντόμως, ἡ Ἐκκλησία «ὡς τὸ μυστικὸν ἅγιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ» ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διδασκαλίας τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ τονίζεται, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς Ἐκκλησίας, διαφυλάττων καὶ συμπληρῶν αὐτὴν διὰ τῆς ἀγιαζούσης χάριτος αὐτοῦ. Ἡ Ἐκκλησία, ἀποτελοῦσα τὸ μυστικὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, μετέχει τῆς ἀγιότητος αὐτοῦ. «Ἡ ἐνότησ ἀυτῆ τοῦ σῶματος μετὰ τῆς κεφαλῆς ἄρχεται ἐν τῷ κοινῷ ἡμῶν βαπτίσματι εἰς «ἐν σῶμα» διὰ τοῦ αὐτοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐκ τῆς ὑπερφυσικῆς καὶ θεανθρωπίνης ἀκριβῆς ταύτης ἐνότητος πηγάζει ἡ ἀγιότης τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Χριστὸς, ὡς ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, χαρίζει εἰς αὐτὴν τὴν πλήρωσιν τῶν ὑπερφυσικῶν χαρισμάτων καὶ οἰκεῖ ἐν αὐτῇ καὶ ἐμπεριπατεῖ. Οὗτος ζῆ ἀληθῶς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ του. Ἡ ἀλήθειά του, ἡ ἀγιότης του, ἡ χάρις του, ἡ βία του ἐν γένει προσωπικότης εὐρίσκειται προσκεκολλημένη ἐν αὐτῇ, ὡς τὸ σῶμά του ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ. Ἐκ τῆς θείας κεφαλῆς ἐκπηγάξει ἡ μορφή τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ οὐσία αὐτῆς ὡς θεανθρωπίνου ὄργανισμοῦ. Ἡ μυστικὴ αὐτῆ φύσις τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας εἶναι τὸ θεῖον κληροδότημα, τὸ χαρισθὲν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ ἐνσαρκωθέντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἡ κοινωνία αὐτῆ κεφαλῆς καὶ μελῶν τονίζεται ἰδιαίτερος ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς θείας Εὐχαριστίας» (σ. 41). Τέλος ἐν τῇ τρίτῃ παραγράφῳ σκοπεῖται ἡ Ἐκκλησία ὡς «κοινωνία ἀγίων», δηλαδὴ κοινωνία χάριτος καὶ ἀγάπης, ἐν τῇ ὁποίᾳ πάντες οἱ πιστοὶ κοινωνοῦσι τῶν αὐτῶν θεῶν δώρων καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ συνδέονται τὰ ζῶντα μέλη τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν πολιτῶν τῆς οὐρανοῦ Ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον ἡ τελευταία ἀποτελεῖ τμήμα τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας.

Ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ παρέχεται ἡ διδασκαλία τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν ἱερῶν Πατέρων περὶ τῆς ἀγιότητος τῆς Ἐκκλησίας, ἀποδεικνυμένου ὅτι αὕτη φέρεται ἐν ἀμφοτέροις ταῖς πηγαῖς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως (σ. 58-86). Οὕτως ἐν τῇ πρώτῃ παραγράφῳ ἐκτίθεται ἡ διδασκαλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς περὶ τῆς ἀγιότητος τῆς Ἐκκλησίας, διαπιστωμένου ὅτι «βεβαίως τὰ ἀμέσως διδάσκοντα αὐτὴν ἀγιογραφικὰ χωρία εἶναι ὀλίγα, πληθὺν ὅμως θεωρουμένης τῆς ἀγιότητος τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν ὅλην ἔννοιαν καὶ τὸν ὄρισμόν τοῦ ὄρου «Ἐκκλησία», ὡς ἀποτελούσης τουτέστιν τὸν ἀρρηκτὸν σύνδεσμον βεβαπτισμένων χριστιανῶν, Χριστοῦ καὶ Ἀγίου Πνεύματος, διδάσκεται αὕτη ἐκτεταμένως, ἄλλοτε μὲν ὡς ἀγιότης τοῦ σώματος αὐτῆς, τοῦ ὑπὸ τῶν πιστῶν ἀποτελουμένου, ἄλλοτε δὲ ὡς ἀγιότης τῆς κεφαλῆς τῆς, ἣτις εἶναι ὁ ἰδρυτὴς ταύτης Χριστός, καὶ ἄλλοτε ὡς κατέχουσα ἡ Ἐκκλησία τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀγιότητα, ἕνεκα τῆς μετὰ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος συναρτήσεώς τῆς» (σ. 58). Ἐν τῇ δευτέρᾳ παραγράφῳ ἐκτίθεται ἡ διδασκαλία τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως περὶ τῆς ἀγιότητος τῆς Ἐκκλησίας, ἀναπτυσσομένης ἐπιμελῶς τῆς διδασκαλίας τῶν ἱερῶν Πατέρων περὶ τῆς ἔρευνωμένης ἰδιότητος τῆς Ἐκκλησίας. Τέλος ἐν τῇ τρίτῃ παραγράφῳ ἐξετάζεται ἡ «ἐτερόδοξος διδασκαλία» τῶν Ῥωμαιοκαθολικῶν καὶ τῶν Διάμαρτυρομένων καὶ συνάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι «ἡ Ῥωμαιοκαθολικὴ μὲν διδασκαλία ὁμοιάζει ἐν τοῖς πλείστοις μετὰ τῆς ὀρθοδόξου, ἐξαιρουμένης τῆς πρὸς τὸ παρὸν δόγμα ἄμεσον σχέσιν ἔχουσης διδασκαλίας τοῦ ἀπολύτου προορισμοῦ καὶ τοῦ ὑπερβολικοῦ τουισμοῦ τῆς ἐπιγείου Ἐκκλησίας· ἡ λουθηρανικὴ δὲ διδασκαλία ὑπὸ τὴν προσπάθειαν συντηρητικῆς διατυπώσεως καὶ πλήρους κατανοήσεως τοῦ μυστηρίου τούτου συγχέει τὴν ἀόρατον καὶ ὁρατὴν Ἐκκλησίαν· ἡ καλβινικὴ ὁμολογεῖ τὴν ἀγιότητα τῆς Ἐκκλησίας, περιορίζει ὅμως ταύτην ἐν τῷ κύκλῳ τῶν αὐστηρῶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προωρισμένων· ἡ προτεσταντικὴ θεολογικὴ δογματικὴ διδασκαλία τοῦ παρόντος δόγματος κατανοεῖται κατὰ τρόπον διάφορον τῆς ὀρθοδόξου καὶ Ῥωμαιοκαθολικῆς, καθ' ὅτι τὸ ἐν λόγῳ δόγμα τῆς ἀγιότητος τῆς Ἐκκλησίας συνδυάζεται μετὰ τῶν περὶ δικαιοσύνης καὶ ἀνθρωπίνης ἀμαρτωλότητος διδασκαλιῶν, ἀνευ τῶν ὁποίων δὲν δύναται νὰ κατανοηθῇ. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἐν προκειμένῳ εἶναι, ὅτι ἡ ἰδιότης τῆς ἀγιότητος τῆς Ἐκκλησίας ἀναγνωρίζεται ὑπὸ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐρμηνεύεται δὲ διαφόρως, ὡς ἔχουσα ἄμεσον ἐξάρτησιν ἐκ τῆς συνολικῆς θεωρήσεως τοῦ περὶ Ἐκκλησίας δόγματος καὶ ὡς εὐρισκομένη ἐν τῇ ἐξετάσει αὐτῆς ἐν τῇ περιοχῇ ἐτέρων μεγάλων καὶ σπουδαίων δογμάτων ἐκάστης Ἐκκλησίας» (σ. 86).

Ἐν τῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ παρέχεται ἡ «συστηματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ δόγματος τῆς ἀγιότητος τῆς Ἐκκλησίας» (σ. 87-108). Ἐν ἀρχῇ παρατηρεῖ ἡ σ. εἰσαγωγικῶς, ὅτι «ἡ ἀγιότης τῆς Ἐκκλησίας εἶναι νοητὰ μόνον ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς κοινωνίας τῆς μετὰ τοῦ ἁγίου Θεοῦ, μετὰ τῆς ἁγίας κεφαλῆς τῆς, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ μετὰ τῆς ψυχῆς αὐτῆς, τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, ἀποτελούσης οὕτω τῆς Ἐκκλησίας ἕνωσιν τοῦ ὁρατοῦ μετὰ τοῦ ἀοράτου, τοῦ ἐπιγείου μετὰ τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ ἀνθρωπίνου μετὰ τοῦ θείου» (σ. 87). Ἀκολούθως ἡ ἀγιότης ἐξετάζεται πρῶτον ὄντολογικῶς καὶ δευτέρον ἠθικῶς. Καὶ ὑπὸ μὲν τὴν πρώτῃν ἐποψὴν τοιζέται, ὅτι ἡ πραγματικότης τοῦ γεγονότος τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς ἀγιότητος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν πιστῶν ἐν αὐτῇ, καθ' ὅσον ὁ Χριστὸς ἐνεφανίσθη εἰς τὸν κόσμον ὡς ὁ «ἅγιος τοῦ Θεοῦ». Ὑπὸ δὲ τὴν δευτέραν καθορίζεται ὡς ἔργον τῆς Ἐκκλησίας ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ ἁγιασμὸς τῶν ἀνθρώπων. Ἡ Ἐκκλησία, δεχομένη παρὰ τῆς Ἀγίας Τριάδος τὴν ἁγιαστικὴν χάριν, παρέχει αὐτὴν εἰς τὰ μέλη τῆς καὶ ἀγιάζει αὐτὰ ἤδη διὰ τοῦ βαπτίσματος. Διὰ τοῦτο εἶναι αὕτη ἁγία, ὡς ἀποτελουμένη ἐξ ἠθικῶς ἁγίων μελῶν. Ἄλλ' ὡς ἅγιοι νοοῦνται οἱ ἄνθρωποι «οὐ φύσει, ἀλλὰ μετοχῇ καὶ ἀσκήσει καὶ εὐχῇ», κατὰ τὸν Κύριλλον Ἱεροσολύμων. Ἡ δὲ ἀγιότης αὐτῶν προϋποθέτει τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν ἕνωσιν αὐτῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο ὅμως δὲν ἐπιτυγχάνουσι πάντα τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ

ὑπαρξίς ἀμαρτωλῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οὐδόλως παραβλάπτει τὴν ἀγιότητα αὐτῆς, ὡς ἐπιτυχῶς ἐπεξηγεῖται ἐνταῦθα.

Ἐν τῷ πέμπτῳ καὶ τελευταίῳ κεφαλαίῳ ἐξετάζεται «τὸ ἔργον τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν πιστῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ» (σ. 109-130). Τὸ κεφάλαιον ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς παραγράφους, ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ὁποίων ἐκτίθεται ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐξαιρομένου σὺν ἄλλοις, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀγιάζει καὶ καθαίρει τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία καθίσταται οὕτω λευκὴ καὶ ἄσπιλος νόμφη Χριστοῦ, ἡ παρουσία δὲ αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συνιστᾷ τὴν ἀγιότητα αὐτῆς, διότι δὲν ὑπάρχει ἁγιασμός ἄνευ Πνεύματος. Ἐν τῇ δευτέρᾳ παραγράφῳ γίνεται λόγος περὶ τῶν μέσων τοῦ ἁγιασμοῦ, ὡς τοιούτων θεωρουμένων τοῦ Θεοῦ κηρύγματος καὶ τῶν ἱερῶν μυστηρίων, ἅτινα καὶ ἀναλύονται διὰ βραχέων. Τέλος ἐν τῇ τρίτῃ παραγράφῳ γίνεται λόγος περὶ τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τιμωμένων ἁγίων, τονιζομένου ὅτι ἐφ' ὅσον ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ κοινωνία τοῦ Θεοῦ καὶ οὕτως ἡ κάτοχος τῆς ἀγιότητος καὶ ἐφ' ὅσον αὐτὴ διαθέτει ἅγια μέσα πρὸς ἐξαγιασμὸν τῶν εἰς αὐτὴν ἀνηκόντων, πρέπει νὰ ἀναδεικνύη συνεχῶς ἀληθεῖς ἁγίους. Καὶ πράγματι προβάλλει ἡ Ἐκκλησία νέφος μαρτύρων καὶ ἁγίων, ἡ τιμὴ τῶν ὁποίων ἀνήκει εἰς τὴν οὐσίαν αὐτῆς.

Ἐν τέλει ἐπιτάσσεται ἐπιλογος (σ. 131-134), ἐν τῷ ὁποίῳ συνάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι «ἡ Ἐκκλησία ὡς καὶ ἡ ἀγιότης ταυτίζονται. Ἡ ἀγιότης ἀνήκει εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, πᾶν δὲ τὸ ἀντιστοιχοῦν τῇ θελήσει καὶ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἅγιον. Ὁ Θεὸς εἶναι ἡ πλήρης ἀγιότης, ἡ πραγματικότης δὲ τῆς παρουσίας αὐτοῦ εἶναι τὸ μέτρον καὶ ἡ ἀρχὴ πάσης ἄλλης ἀγιότητος. Ἡ ἀγιότης τοῦ Θεοῦ μεταβιβάζεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ μυστικὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὡς τοιαύτῃ καθίσταται μέτοχος πασῶν τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ, ὅστις καὶ εὐρίσκειται ἐν αὐτῇ ὡς κεφαλὴ. Ὅθεν ἡ ἀγιότης τῆς Ἐκκλησίας θεμελιούται ἐπὶ τῆς μετὰ τοῦ ἁγίου Θεοῦ κοινωνίας τῆς. Τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας μετέχουσι τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, ὥστε ὁ Χριστὸς ζῆ καὶ βασιλεύει ἐν αὐτοῖς... Τὰ μέλη τῆς εἶναι «κλητοὶ ἄγιοι», ἡγιασμένοι «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ», ὅστις ζωογονεῖ, διαφωτίζει, ἐνδυναμώνει, καθοδηγεῖ καὶ ἀγιάζει τὴν Ἐκκλησίαν του. Ἡ ἀγιότης τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ ἀποκάλυψις αὐτῆς ταύτης τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις προέρχεται ἐκ τῆς ἀγιότητος τοῦ Πατρὸς, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» (σ. 132). Εἰς δὲ τὰς τελευταίας σελίδας (135-141) παρατίθεται ἐκτεταμένη ἐκκλησιολογικὴ βιβλιογραφία, ἑλληνικὴ καὶ ξένη.

Τοιοῦτον τὸ περιεχόμενον τῆς διατριβῆς τῆς δ. Νικολίτσας Δ. Γεωργοπούλου. Αὕτη ἐκινήθη μετὰ πολλῆς ἀνέσεως ἐν τῇ διαπραγματεύσει τοῦ θέματος, χρησιμοποίησασα τὴν ἐν χρήσει συστηματικὴν μέθοδον, οὕτω δὲ ἐπέτυχε νὰ παρουσιάσῃ τὴν πρώτην παρ' ἡμῖν μονογραφίαν περὶ τῆς ἀγιότητος τῆς Ἐκκλησίας. Ἐφ' ᾧ καὶ συγχαίροντες αὐτῇ, εὐχόμεθα ὅπως καὶ ἄλλοι ὀρθόδοξοι θεολόγοι μιμηθῶσι τὸ παράδειγμα αὐτῆς καὶ ἀσχοληθῶσι περὶ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησιολογίαν, ἐρευνῶντες πρὸ πάντων τὴν ἐκκλησιολογικὴν διδασκαλίαν τῶν ἱερῶν Πατέρων, ἵνα οὕτως ὀλοκληρωθῇ ἡ ἀπὸ πασῶν τῶν πλευρῶν ἐξέτασις τοῦ περὶ Ἐκκλησίας ὀρθοδόξου δόγματος καὶ διατυπωθῇ, κατὰ τὸ δυνατόν, πλήρης καὶ ἀρτία Ὀρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, πρωταρχικῆς σημασίας καὶ ἀπαραίτητος διὰ τὸν ἐπιχείμενον θεολογικὸν διάλογον τῆς ἡμετέρας Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν.

Ἰω. Καρμίρης